

Reactie op EZ-Beleidsnota 'Andere benadering gaswinning'

L.S.

Langs deze weg maken de Waddenvereniging, de Natuur en milieufederatie Groningen, vereniging Milieudefensie en de Groninger Bodem Beweging graag gebruik van de door u geboden mogelijkheid om hun zienswijze te geven over Het rapport 'andere benadering gaswinning'. Er werd verzocht om expliciet te maken dat er geen bezwaren zijn voor het openbaar maken van de zienswijze. Wij hechten aan een transparant en inzichtelijk proces en hebben dan ook geen enkel probleem met het openbaar maken van onze zienswijze.

Wij vinden het positief dat er gekeken wordt naar andere manieren van gaswinning. Het is overduidelijk dat gaswinning, zoals dat de afgelopen decennia in Nederland heeft plaatsgevonden, niet op dezelfde wijze kan voortgaan. De gevolgen van de gaswinning zijn zodanig dat de regering de winning van gas uit het Groningen veld zal moeten verminderen. De manier waarop en de mate waarin dat moet gebeuren is voor de regering nog niet duidelijk. De regering heeft opdracht gegeven tot meerdere studies naar de manier waarop gaswinning anders kan omdat het moet. Dit rapport is daar één van.

Beperking van de gaswinning in Groningen

Het is positief dat er gekeken wordt naar de vermindering van de gasproductie uit het Groningenveld, dat is goed maar dit is voor het bereiken van een veilige situatie in Groningen waarschijnlijk niet voldoende. Het SodM adviseerde al in 2013 om de gasproductie in Groningen zo snel mogelijk zo veel mogelijk te beperken, in elk geval tot 12 miljard m³: daar wordt niet aan voldaan.¹

Ondanks het advies van SodM bleef de minister in zijn gaswinningsbesluiten uitgaan van de hoeveelheid gas die in Nederland en de omliggende landen nodig is om de leveringszekerheid in een extreem koud jaar te kunnen garanderen. Dit betekent dat er in een niet zo koud jaar, als er geen problemen met de leveringszekerheid zijn, toch veel gas uit het Groningenveld wordt gewonnen. Gas, dat vervolgens op de markt kan worden verkocht. Dit betekent ook dat de kwaliteitsconversie capaciteit, waarmee geïmporteerd hoogcalorisch gas en hoogcalorisch gas uit de kleine velden geschikt gemaakt kan worden voor het laagcalorisch gasnet, slechts wordt ingezet onder extreem koude omstandigheden. Hoewel de minister anders beweerde is de gaswinning dus niet zo snel mogelijk zo ver mogelijk verminderd.

Het rapport geeft aan dat de conversie capaciteit nu nog beperkt is. Naar verwachting in oktober 2019 wordt een nieuwe stikstofinstallatie in gebruik genomen. Dat verbetert de mogelijkheden, maar ook dan is de capaciteit beperkt. Voorbereiding en bouw van nieuwe stikstofinstallaties kost, volgens het rapport, 5 jaar. Waarom het zo lang moet duren wordt echter niet duidelijk. En waarom niet reeds nu gestart wordt met de voorbereiding van de bouw van extra capaciteit wordt ook niet duidelijk. Ook meldt het onderzoek niet wat de kwaliteitsconversiecapaciteit in andere landen is.

Dat er nu toch gezocht wordt naar manieren om de gaswinning in Groningen verder te beperken is een stap in de goede richting. Het is echter niet voldoende, want de minister neemt nog altijd de leveringszekerheid als uitgangspunt en niet de veiligheid. Wat een veilig niveau van winning is

---

¹SodM, *Reassessment of the probability of higher magnitude earthquakes in the Groningen gas field, Including a position statement by KNMI, State Supervision of Mines*, SodM 16 januari 2013, pag. 4, bijlage bij brief van SodM van 22 januari 2013.

(winning zonder schade door aardbevingen) geeft de minister nog altijd niet aan. En volgens het rapport zal de winning uit het Groningenveld niet worden terug gebracht tot 12 miljard m³ of minder.

Voor zover nu bekend betekent dit dat het risico op (zware) bevingen blijft bestaan. Volgens het beleid van de minister moet de veiligheid in Groningen worden verhoogd door versterking van gebouwen. Maar daar is tijd voor nodig. Wellicht kan maximaal inzetten van de kwaliteitsconversie van met name geïmporteerd gas en maximale vermindering van de gasproductie er aan bijdragen dat tijd gewonnen wordt voor het versterken van gebouwen. Maar dat proces moet wel voortvarend ter hand worden genomen. Na de beving onder Hellum (30 september 2015, 3.1 Schaal van Richter) zijn er weer meer dan 1200 schademeldingen gekomen en is in ieder geval weer één woning ontruimd wegens gevaar.

Wat de verhoging van de gaswinning uit andere kleine velden betekent voor de veiligheid van de omwonenden van die andere kleine velden die meer moeten gaan produceren blijft ook buiten beeld. Ook de impact op de natuur en het leefmilieu is onduidelijk.

Er wordt verder voorbij gegaan aan het feit dat door nu de gaskraan in Groningen verder dicht te draaien, de jaarlijkse inkomsten van de Staat weliswaar verminderen, maar het niet gewonnen gas blijft wel behouden voor de toekomst.

Transitie

Opvallend aan het rapport en de benadering van het onderzoek is dat nu de noodzaak van minder gaswinning overduidelijk is, maar dat de noodzaak van minder verkoop van gas aan derden en minder binnenlandse consumptie niet ter sprake komt. Bestaande hoeveelheden gas die verkocht moeten worden vormen het uitgangspunt van dit rapport. De (politieke) keuze enkele bestaande leveringscontracten met bijvoorbeeld andere landen op te zeggen of te ontbinden komt niet aan de orde. Terwijl bij minder verkoop ook minder winning nodig is met minder grootschalige veranderingen in de manier waarop gas gewonnen, behandeld, getransporteerd en verkocht wordt in Nederland. ²Veel marktpartijen en ook de Nederlandse overheid lijken er van overtuigd dat gas een 'transitiebrandstof' zal zijn voor de noodzakelijke omschakeling van fossiele energiebronnen naar duurzame energiebronnen. Echter, het voorliggende rapport maakt op geen enkele manier duidelijk dat er in Nederland in de loop der jaren minder gas geproduceerd en gebruikt zal moeten worden. Het tegendeel lijkt het geval doordat stelselmatig een leveringszekerheid wordt aangehouden die in geen verhouding staat tot de doelstelling om minder fossiele brandstof te gebruiken om een noodzakelijke reductie van CO₂ te behalen.

Gezien de noodzaak om minder fossiele energie te gebruiken is afgesproken dat in Nederland zowel huishoudens als industrie energie zullen besparen. Niet voor niets is energiebesparing de Pijler 1 van het nationale energieakkoord. De huidige veiligheidssituatie in Groningen vraagt om een hernieuwde analyse van de potentie tot gasbesparing. De ambities van het kabinet en het energieakkoord kunnen verder omhoog. ECN berekende dat in de periode tot 2020 11 tot 16,5 miljard m³ gas bespaard kan worden in huishoudens en industrie³

---

²In dat licht is het ook opmerkelijk dat in het rapport beschreven wordt dat ziekenhuizen en huishoudens 'afgekoppeld' kunnen worden als er te weinig gas zou zijn. Maar 'afkoppeling' van de export van gas lijkt bij minder aanwezigheid van gas in strenge winters geen optie.

3

"Hoe beperken we de Nederlandse gasvraag?", ECN, juni 2015

<https://www.ecn.nl/nl/nieuws/item/ecn-presenteert-rapport-hoe-beperken-we-de-nederlandse-gasvraag/>

Het rapport 'een andere benadering gaswinning' besteed aandacht aan energiebesparing. Maar wat energiebesparing nu precies zal betekenen voor de toekomstige gasvraag wordt niet duidelijk gemaakt. Een grote energiebesparing in de gebouwde omgeving betekent bijvoorbeeld een daling van de vraag naar G-gas en dus een daling van de inzet van de conversiecapaciteit. Aan de ene kant wordt in het rapport geschreven dat energiebesparing niet betekent dat de gasvraag in Nederland in de periode 2016-2020 zoals nu voorzien sterk zal dalen. Maar in berekeningen voor de vermindering van winning uit het Groningen veld wordt gesteld dat "de effecten van energiebesparing en meer duurzame energie groter zijn dan [in 2013] voorspeld."⁴ En wel zo groot dat tussen 2013 en 2016 de vraag naar gas 2 miljard m³ kleiner werd dan in 2013 was voorspeld. Kortom, het grote effect van energiebesparing op de hoeveelheid te winnen gas wordt in het rapport over een 'andere manier van gaswinning' niet meegenomen.

Dit leidt tot de volgende aanbevelingen:

- *Herzie bestaande leveringscontracten van gas dat in Nederland gewonnen wordt. Minder export maakt het makkelijker om gaswinning aan te passen aan de nu winbare gasvoorraad in Nederland. Vreemd genoeg is een fundamentele herziening van de gasmarkt (export) geen onderdeel van het rapport terwijl het rapport wel voorstellen doet voor een fundamentele herziening bij de winning en import van gas.*
- *De noodzaak tot minder gaswinning in Groningen is de drijvende kracht achter al deze mogelijke veranderingen. De noodzaak om in zijn algemeenheid minder gas te winnen vormt geen onderdeel van dit rapport. Dit rapport gaat slechts over een andere samenstelling van dezelfde hoeveelheid. Relevanter lijkt een 'andere manier van gaswinning' die duidelijk maakt dat er op termijn geen gas meer gewonnen wordt en de gehele Nederlandse energievoorziening onafhankelijk is van fossiele brandstoffen. Hoe die politieke opdracht uitgewerkt moet worden door marktpartijen, transporteurs en gasbehandelstations is van groot maatschappelijk belang. Helaas gaat dit rapport daar dus niet over.*
- *De hoeveelheid gas die Nederland moet winnen zal elk jaar lager moeten zijn om de doelstelling van CO₂ reductie te behalen. De effecten van deze doelstelling op de winning van gas zijn niet meegenomen in dit rapport over de 'andere benadering van gaswinning.*
- *De grote effecten van meer energiebesparing op de hoeveelheid te winnen aardgas en de kwaliteit van het benodigde aardgas (H-gas of G-gas) spelen geen enkele rol bij het kiezen en uitwerken van scenario's in dit rapport. Die effecten moeten op zijn minst een rol spelen waarbij ook uit moet worden gegaan van ambitieuze besparingsscenario's voor industrie en gebouwde omgeving*

Instandhouding gasmarkt en leveringszekerheid

In het 'Onderzoek andere benadering gaswinning' wordt op meerdere plaatsen gerefereerd aan het belang van het in stand houden van de huidige gasmarkt de rol van GTS in het kwaliteitsloos verhandelen van gas. Hierbij wordt geheel voorbij gegaan aan de vraag over nut en noodzaak van deze gasmarkt. Zeker met het oog op de transitie naar een geheel duurzame energievoorziening is het in stand houden van de gasmarkt in zijn huidige vorm niet een vaststaand feit. Ook lijken de onderzoekers de aanname te doen dat het in stand houden van de gasmarkt hogere prioriteit heeft dat het vergroten van de veiligheid van de inwoners van Groningen.

---

⁴Rapport, pagina 4

Het onderzoek gaat uit van de aanname dat de leveringszekerheid altijd gewaarborgd moet zijn, ook in een extreem koud jaar. Voor huishoudens moet dit inderdaad het geval zijn, maar de leveringszekerheid van gaslevering aan industriële grootverbruikers kan ook temperatuursafhankelijk worden gemaakt. Bij extreem koude dagen kunnen industriële grootverbruikers afgekoppeld worden eventueel in ruil voor financiële compensatie. Hiermee kunnen grote pieken in de gasvraag worden afgevlakt. Deze mogelijkheid is niet onderzocht in deze studie.

- *De veiligheid van de inwoners van Groningen moet prioriteit krijgen boven het in stand houden van de huidige kwaliteitsloze gasmarkt. De regering moet een visie ontwikkelen op de toekomst van de gasmarkt uitgaande van een energievoorziening die geheel gebaseerd is op duurzame energie.*
- *Afschakelen van industriële grootverbruikers bij extreem koude dagen moet als optie onderzocht worden om piekbelasting van het Groningenveld te verminderen.*

Meerdere belangen aan de orde bij de winning van aardgas.

Het rapport geeft in een aardige inkijk in het grote belang van gas in de Nederlandse economie en regeringsbegroting. Bestaande marktpartijen als GasUnie, NAM, GasTerra en Gas Transport Services hebben samen met experts van de Autoriteit Consument en Markt (ACM) en vertegenwoordigers van het Ministerie van Economische Zaken aan het rapport gewerkt. Samen zijn deze partijen een afspiegeling van de economische belangen die verbonden zijn met de winning van gas. Echter, er zijn meer belangen gemoeid bij de winning van gas. De veiligheid van omwonenden, de partijen die last krijgen van de effecten van klimaatverandering en natuurbescherming zijn stuk voor stuk belangrijk bij het opstellen en uiteindelijk kiezen van een 'andere benadering van gaswinning'.

Met een internetconsultatie kunnen behartigers van deze belangen nu hun visie laten horen. Maar de fundamentele keuze onder het rapport (er moet gas gewonnen worden en dat moeten we anders doen) is gemaakt door partijen die reeds jaren een belang hebben bij de winning en levering van aardgas. Dat maakt dat dit rapport geen onderbouwing kan vormen voor maatschappelijk draagvlak. Een consultatie is logisch, maar doet niets af aan het gebrek aan maatschappelijk draagvlak.

- Het rapport kan geen onderbouwing zijn voor 'een andere manier van gaswinning'. Daarvoor ontbreekt de inbreng van te veel belanghebbenden. Dit rapport kan slechts gezien worden als een technische analyse van 'inzetvolgorde' zoals die nu bepaald is door een beperkt aantal partijen.

Winning van aardgas uit kleine velden

Het rapport oordeelt dat het "conceptueel mogelijk is" om minder gas uit Groningen te winnen. De bestaande (hoge) vraag naar gas kan voldaan worden door meer uit kleine velden te halen, meer te importeren en het Groningenveld als 'laatste kraan' te gebruiken. Dit alles is 'conceptueel mogelijk' als bestaande wet- en regelgeving verandert. Ook is een verandering in de manier waarop in gas wordt gehandeld niet uit te sluiten. Dit alles lukt niet snel ("dit vergt wel een implementatietermijn") en zal gepaard gaan met meer fluctuaties in de gaswinning. De mogelijke effecten van deze omkering van inzet op de seismiciteit rond het bestaande Groningen-veld wordt apart onderzocht door NAM en dat onderzoek wordt weer beoordeeld door SodM.

Uit het rapport is niet op te maken waar al deze 'kleine' velden liggen. Dat er 'kleine' gasvelden onder of rond de Waddenzee liggen is duidelijk. Bij een aantal 'kleine' velden wordt al gas gewonnen (NAM

bij Moddergat en Ameland), bij anderen zijn er plannen in verschillende stadia om gas te gaan winnen. (Schiermonnikoog/GDF-SUEZ, Ameland/NAM, Terschelling/Tulip Oil, Harlingen/Vermillion). Er zijn ook vermoedens dat er mogelijk andere kleine velden onder de Waddenzee liggen. De winning van gas uit al deze velden heeft effect op de bodem onder of rond de Waddenzee. Zoals de winning uit kleine velden elders in het land ook onomkeerbare effecten op de omliggende bodem zal hebben.

De maatschappelijke noodzaak voor winning uit deze 'kleine' velden vormt geen onderdeel van dit rapport. Het rapport beperkt zich tot een inschatting of gas uit deze kleine velden 'andersom ingezet' kan worden. En conceptueel is dat mogelijk. Echter, het rapport maakt ook duidelijk dat de kleine velden niet genoeg gas leveren op om de vraag naar aardgas te kunnen dekken.⁵ De hoeveelheid gas uit kleine velden kan nooit de vermindering die nodig is bij Groningen compenseren. Daarmee komen ook alle voornemens om meer uit kleine velden te gaan winnen in een ander daglicht te staan. Hoe makkelijk het ook gemaakt zal worden voor marktpartijen om dit gas op te sporen en te gaan winnen; het zal nooit genoeg zijn. Alle fiscale stimuleringsmaatregelen van de Minister van EZ voor de ontwikkeling van deze kleine gasvelden leiden niet tot de door de marktpartijen gewenste leveringszekerheid. De inzet van dit instrument door de Minister is volstrekt overbodig en geen afdoende oplossing.

- Als nu al duidelijk is dat de ontwikkeling van kleine velden nooit genoeg aardgas oplevert is de noodzaak deze te ontwikkelen niet aanwezig. Er zijn andere belangen bij de winning van aardgas (veiligheid, natuurbescherming, klimaatverandering) die wel aantoonbaar bijdragen aan de samenleving. Winning uit deze kleine velden 'tegen de klippen op' lijkt een kostbare manier om een doodlopende weg in te gaan.
- Ook aardgaswinning uit kleine velden heeft zijn effecten. Sommige effecten zijn niet goed te voorspellen of te overzien. Deze effecten zullen van invloed zijn op de leefomgeving van omwonenden en de instandhouding van de natuur (m.n. Waddenzee) en een goede milieutoestand. In een oordeel over een andere gaswinning verdienen deze factoren een volwaardige plaats.

Onduidelijkheden

Het rapport biedt een scherp inzicht in de manier waarop gas verhandelt en behandeld wordt in Nederland. Ook maakt het rapport helder wat de inkomsten voor de Nederlandse Staat zijn uit de verkoop van 1 miljard m³ aardgas (175 miljoen euro). Daarmee wordt een beeld gegeven van het verlies aan inkomsten voor de Nederlandse Staat door de noodzakelijke vermindering van gaswinning uit Groningen. Het rapport wekt de indruk dat de Nederlandse Staat inkomsten zal gaan missen. Echter nergens in het rapport wordt inzichtelijk gemaakt wat de opbrengsten voor de Nederlandse Staat uit andere gasvelden zijn, wat de inkomsten voor de Staatskas zijn uit de export van aardgas. Kortom, er wordt een tipje van de sluier opgelicht, maar het totale beeld blijft aan het zicht onttrokken. Om alle belanghebbenden daadwerkelijk te betrekken in de afwegingen en aannames die bij dit rapport horen is meer informatie nodig dan nu in het rapport verstrekt wordt.

---

⁵: " Eventuele stimulering van de kleine velden productie zal naar verwachting de dalende gaswinning uit de kleine velden niet kunnen compenseren en de terugloop van de productie uit Groningen niet kunnen opvangen. Dit betekent dat er meer gas zal moeten worden geïmporteerd. In dit hoofdstuk wordt gekeken waar dit gas vandaan kan komen en wei dat hier dan heen zal brengen. (p. 51).

Onduidelijk blijft verder wat het effect van piekbelasting van het Groninger veld op de seismische activiteit is. Er zal eerst duidelijkheid moeten zijn over de gevolgen van een nieuwe productiestrategie voor het Groninger veld voordat daartoe besloten zou kunnen worden.

Bodemdaling en de Waddenzee

Onder en rond de Waddenzee komen diverse zogenaamd 'kleine' gasvelden voor, waaronder het grootste kleine veld van Nederland. Gasvelden liggen aan beide zijden van de dijken en sommige liggen gedeeltelijk onder land en onder zee.

Gaswinning bij een dergelijk 'klein' veld in Noord-West Fryslân heeft in het verleden tot aanmerkelijke bodemdaling geleid. Zeker omdat deze winning in het zelfde gebied, in het zelfde tijdsbestek gebeurde met de winning van zout. Beide mijnbouwactiviteiten bleken ook nog eens de onderlinge effecten op bodemdaling te versterken. De gevolgen van deze bodemdaling voor de leefomgeving worden nu gecompenseerd door een miljoenen kostend herstelprogramma dat gefinancierd wordt uit publieke middelen en een deel (afgedwongen) door private partijen.

Dat aardgaswinning tot bodemdaling zal leiden is duidelijk. Dat nieuwe, en meer, gaswinning onder of rond de Waddenzee tot daling van de wadbodem zal leiden moge ook duidelijk zijn. Welke effecten er mogelijk nog meer op zullen treden is onduidelijk. Hoe zeker is het dat de schade door gaswinning voor de natuur en de bewoners van Ameland en het Friese kustgebied zullen meevallen? De Waddenzee is een internationaal erkend en wettelijk beschermd natuurgebied. UNESCO heeft de Waddenzee opgenomen in haar lijst van werelderfgoederen. De juridische bescherming van dit unieke natuurgebied is gebaseerd op Europese wet- en regelgeving. Naast deze erkenning en wettelijke verplichtingen om de Waddenzee te beschermen is het gebied bij uitstek een toeristische trekpleister. Bezoekers komen om rond de Waddenzee van de rust, het onverstoorde landschap en de unieke natuur te genieten.

De unieke natuur van de Waddenzee wordt bepaald door de dynamiek van de zee (getijden) en de bodem ter plekke. Bij laag tij komt de zeebodem boven water waardoor vogels er kunnen foerageren. De ondiepe geulen tussen de droogvallende zeebodem vormen de kraamkamer van vele vissoorten. Verstoring van dit delicate evenwicht tussen zeebodem en waterspiegel heeft grote consequenties voor de natuur die te plekke aanwezig is en beschermd moet worden.

Kortom, er dient inzichtelijk gemaakt te worden welke gevolgen de verschuiving van de gaswinning voor mens en natuur naar andere gebieden heeft. Het kan niet de bedoeling zijn om het probleem te verschuiven naar andere omwonenden.

Conclusie

Maximale inzet van hoogcalorisch gas uit het buitenland en uit de kleine velden die daarvoor geschikt zijn, kan bijdragen aan beperking van de gaswinning uit het Groningenveld. Dat is op zich een goede zaak. Maar daarmee wordt de gaswinning nog niet beperkt tot een veilig niveau: de kans op (zware) aardbevingen blijft bestaan. In het rapport wordt nog altijd de leveringszekerheid als uitgangspunt genomen, niet de veiligheid. Versterken van de gebouwen blijft onverminderd urgent.

De Nederlandse overheid wil meer gas winnen uit kleine velden omdat er minder gas uit Groningen zal komen. Dat beleidsstreven lijkt onderbouwd te worden door dit rapport. Daarmee lijkt het licht op groen gezet te worden voor mijnbouwbedrijven om gas te gaan winnen uit deze 'kleine' velden te of om nieuwe 'kleine' velden op te gaan sporen.

Eigenlijk moet dat licht op rood omdat:

Dit beleidsstreven, en ook de inhoud van het rapport, voorbij gaat aan de bijdrages van energiebesparing en duurzame energiebronnen aan vermindering van gaswinning in Groningen en heel Nederland. Dat energiesparing aantoonbaar leidt tot een mindere vraag naar aardgas speelt in de voorstellen voor 'een andere manier van gaswinning' geen enkele rol. Zolang daar geen duidelijk beeld over is en geen duidelijke beleid op ontwikkeld kan er ook geen sprake zijn van nieuwe of meer gaswinning uit 'kleine' velden.

Andere belangen spelen een grote rol bij de beslissing of al dan niet gas uit 'kleine' velden gewonnen kan worden. In dit rapport is geen plaats ingeruimd voor veiligheid rond kleine velden, natuurschade als gevolg van gaswinning, klimaatverandering of de invloed van gaswinning op bestaande huizen en gebouwen. Belangen die voor de Nederlandse maatschappij zwaarder kunnen wegen dan bijvoorbeeld de leveringszekerheid voor exportcontracten door marktpartijen. Op geen enkele wijze hebben andere belanghebbenden een rol gespeeld bij het opstellen en uitwerken van deze 'andere manier van gaswinning'. Zolang andere belanghebbenden en andere belangen niet integraal betrokken worden bij het opstellen van zo'n 'andere manier van gaswinning' is eerder sprake van "business as usual". Wij verzoeken u onze zienswijze ter harte te nemen en energiebesparing en de transitie naar duurzame energie mee te nemen in het zoeken naar een werkelijk andere benadering van gaswinning, anders blijft het oude wijn in nieuwe zakken.

Hoogachtend,

Namens de Waddenvereniging, de Stichting Natuur en Milieufederatie Groningen, Vereniging Milieudefensie en de Groninger Bodembeweging,

Esme Gerbens, Waddenvereniging

Vanwege digitale verzending niet ondertekend